

En falskmøntnersag med finske mark fra Kolding 1919

af Jørgen Steen Jensen

Man må nok erkende, at de direkte, numismatiske sporbare forbindelser mellem det finske og det danske møntvæsen har været små, siden Finland i 1864 fik sit eget møntvæsen. Mest interessant er vel den kendsgerning, at de finske pengesedler i 1870'erne og i begyndelsen af 1880'erne blev trykt hos Thiele i København, og at de - i det mindste delvis - blev udført efter tegninger fra danske kunstnere og kunsthåndværkere.¹

En anden knap så glørværdig hændelse i de dansk-finske forbindelser indenfor pengeformidlingen er den episode, som her skal skildres. Vi kender til den, fordi det gamle danske Politimuseums numismatiske dele overgik til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet for en snes år siden, og her var ganske mange, meget forskelligartede episoder, hvor de materielle rester var bevaret takket være den historiske interesse hos Politiet. En enkelt genstandsgruppe blev straks publiceret,² men i øvrigt rakte personaleresurserne, set i lyset af den nødvendige prioritering af kræfterne - hverken dengang eller nu - til en mere fuldstændig fremlæggelse.

Her skal imidlertid diskuteres endnu et enkelt stykke fra de righoldige samlinger.³ På et stykke kraftigt karton findes oplæbet to gange fire pengesedler, henholdsvis for- og bagsiderne af den finske 500 markseddel, der var i omløb i 1919. Det vil sige, at forsiden er blå og gul, bagsiden er gul og sort. Motiverne er som de skal være, to smede foran et grantræ på forsiden, et vandfald på bagsiden. Den eneste iøjnefaldende afvigelse, er at de oplæbede sedler er 3 millimeter længere end ægte, 17,45 cm., mens de ægte kun er 17,15 cm. Ellers er forskellene beskedne.

Den eneste skriftlige kilde, der i øvrigt har været tilgængelig for undertegnede, er den tekst, der fulgte med som illustration til rammen, hvor sedlerne var udstillet. Den gengives her med nutidens retskrivning, men må iflg. den retskrivning, der er benyttet, være udført før 1948:

”En falskmøntnerbände

Fra forskellig side blev der i april måned 1919 meddelt nuværende Politikommissær Elkjær, at nogle mistænkelige personer havde lejet butik med tilhørende baglokale i Kolding under foregivende af, at der skulle drives en litografisk forretning.

Den 15. samme måned indfandt Elkjær sig tillige med 2 andre politimænd i forretningen og foretog ransagning og fandt en litografisk sten, hvorpå der var ætset 2 rækker finske 500 sedler og i et bord med dobbelt bordplade fandtes i bunkevis hel- og halvfærdige 500 marksedler samt fortryk til finske 50 marksedler.

Hans Chr. Andersen, Erik Nissen Petersen, Ferdinand Julius Herbener, alias Rudolf August Wilhelm Gätze, Willy Heinrich Carl Georg Ross og Hage Viktor Lundwall blev anholdt⁴.

I det til museet hørende inventar gives væsentlig¹ færre oplysninger, egentlig kun at ”Sagen behandlet i Kolding”.

De beslaglagte ensidige pengesedler er alle omhyggeligt forsynet med stempel for Byfogedkontoret i Kolding. Den øverste seddel på hver af de to rækker er påtegnet ”Henhører til Justitsag No. 20/1919 ang. Seddelfalsk m.m. mod Hans Christian Andersen m.fl. 12/6 1919”. Underskrevet Jensen. Øvrige sedler har blot ”Seddelen er falsk” og samme dato og underskrift. - Ingen tvivl om, at sagen har været behandlet med allerstørste agtpågivenhed og omhu - men måske alligevel af en eller anden grund løbet ud i sandet, siden Politimuseets oplysninger indskrænker sig til en henvisning til sagsbehandlingen - normalt nævnes fængselsstraffene nemlig med omhu.

Medlemsblad for:
**Numismatisk Forening
for Nord- og Sydslesvig**

Redaktion/ Kommission:

Jens Madsen
Jørgensby 14
6310 Broager
jensmadsen@moneta.dk
Tlf.: 40 14 21 63

Gengivelse af artikler kun
efter indhentet tilladelse
og med kildeangivelse.

Formand:

Henning Kjær
Kærmindevej 17
6400 Sønderborg.
Tlf.: 74 43 34 82
Fakjaer@mail.tele.dk

Brevbud:

Ved brevbud betales 3% i
salær og evt. porto.

Faste brevbud skal være
fremme dagen før auktionen.

Modtages af
H. C. Deelee
Genner Bygade 29
6230 Røde Kro
Telefon 22 56 57 98
hansdeele@bbsyd.dk

Oplag: ca. 80 stk.

Foreningens vedtægter kan
altid rekvireres hos
formanden.

www.nfns.dk

Tryk: Langenberg
Sønderborg

Hvad var baggrunden mon? Ud fra almen viden ved vi, at de finske 500 marksedler, der var sat i omløb 1912 og var tegnet af Eliel Saarinen, kun var trykt i relativt beskedent oplag (jfr. nummereringen), indtil de røde under borgerkrigen i begyndelsen af april 1918 satte endnu et oplag i omløb.⁴ De blev siden erklæret ugyldige, man udsendte så en 2. serie med sort overtryk, siden udsendte man en ny serie med ændrede farver, forsiden var blå, netop den farve forsiden har på vort objekt. Men de finske pengesedler var nu blevet til en noget uoverskuelig sag, når vi skal se rent pengeseddelteknisk på det.

Ingen har sikkert kunnet finde ud af noget som helst, og det har en gruppe mænd åbenbart fundet ud af. Derefter har de nedsat sig i en fra Finland så fjerntliggende by som Kolding i Østjylland, få kilometer fra den daværende dansk-tyske grænse. De har selvfølgelig haft nogle af de værdiløse 500 mark sedler, som de røde havde udstedt, der ligger endnu et par eksemplarer ved sagen.

Kvaliteten af trykket er faktisk utrolig god, kun baggrundsskraveringen på bagsidens vandfald er markant forskellig, når den ægte seddel sammenlignes med Koldingforfalskningerne. Det skal samtidig bemærkes, at politiet åbenbart er kommet før man er blevet helt færdig med bagsiden, endnu er denne ikke forsynet med det tredje påtryk, hvilket bl.a. ses af den manglende dekoration i kransen omkring det finske rigsvåben.

Det skal endelig anføres, at de daværende finske pengesedler ikke var forsynet med vandmærke - så det er næsten utroligt, at ikke endnu flere har været fristet til at forsøge sig som falskmøntnere!

Hvordan sagen blev afsluttet kan vi som antydet ikke umiddelbart sige. Også i Danmark var det en voldsom omvæltningstid, hvor samfundets bærende kræfter på alle måder søgte at dæmme op for de storme, der var brudt ud efter sammenbruddet af Central- og Østeuropa efter 1. verdenskrig. En af fornyelserne var retsplejereformen, der trådte i kraft 1919, hvor Grundlovens bud om adskillelse mellem den dømmende og den udøvende magt blev ført ud i livet. Således blev hele det ældgamle byfogedsystem ophævet, man fik i stedet en adskilt politi- og domsmyndighed. Byfogedkontorets stempel på pengesedlerne er nok en af de sidste hilsener fra det gamle embede, der som sagt blev ophævet netop i dette år...

I forbindelse med den her fremlagte sag har der desværre ikke været mulighed for at foretage arkivstudier i Viborg, hvor Landsarkivet for Nørrejylland findes,⁵ og vi må derfor nøjes med de sparsomme ovenfor meddelte oplysninger, de materielle levn fra Kriminalmuseet samt vor almene viden om tiden.

Nr	Me dl		Kons	Opr. Pris	
		Sedler			
1	38	DK 50 pf. + 1 mark Augustenborg Si- 4-5	0	45	
2	38	Dk ½ mark Broager samlet med tape Si. 15	1	75	
3	38	DK 1 krone Haderslev Si. 51	0	20	
4	38	DK 2 krone Haderslev Si. 52	0	25	
5	38	DK 50 pf. Knivsberg Si. 61	01-0	175	
6	38	DK 50 pf. Rødekro Si. 68E	0	20	
7	38	DK 1 mark Rødekro Si. 69C	0	20	
8	38	DK 10 pf. Sønderborg Si. 92B	1++	60	
9	38	DK 1 mark Sønderkov Si. 45	0	45	
10	38	DK 50 pf. Møgeltønder Si. 70	0	20	
11	38	DK JAK blanket 5 Andele Si. 5	0	85	
12	38	Zone 2 10 stk forskellige sedler	0	15	
13	38	Zone 2 10 stk. forskellige sedler	0	15	
14	38	Udland 10 stk. forskellige sedler	vk	20	
15	53	DK 1 kr 1921 2L	1+	15	
16	53	DK 50 kr 1942 C Sander knappenål huller	1	75	
17	53	DK 50 kr 1942 C Neergaard	1+	125	
18	53	DK 100 kr 1943 B Teilmann ks	1	100	
19	153	DK 10 kr 1972 A0 3 forsk underskrift	0	210	
20	153	DK 10 kr 1972 A1 3 forsk underskrift	0	210	
21	153	DK 10 kr 1972 A2 3 forsk underskrift	0	210	
22	153	DK 10 kr 1972 A3 3 forsk underskrift	0	1410	
23	153	DK 10 kr 1975 A4 3 forsk underskrift	0	210	
24	153	DK 10 kr 1975 A5 3 forsk underskrift	0	180	
25	153	DK 10 kr 1975 A6 3 forsk underskrift	0	180	
26	153	DK 20 kr 1979 A1 2 forsk underskrift	0	210	
27	153	DK 20 kr 1979 A2 Sunesen	0	70	
28	153	DK 20 kr 1984 C4 Hoffmeyer	0	70	
29	153	DK 20 kr 1988 C8 Hoffmeyer	01-0	50	
30	153	DK Bornholmer spillet	0	50	
31	153	DK 10 kr 1948 u Hübner 	01	600	
32	153	Færøene 10 kr 1940 C Si17	1-	450	
33	153	Grønland 5 kr UÅ Ole Pedersen Si64	1-	450	
34	153	Island 10 kr (1981) Si54 6 stk med fort.løb nr	0	50	

35	153	DK 100 kr 1965 B1 Sunesen	1+	130	
36	153	Færøerne 50 kr 2001 B0 Si33	0	60	
37	153	DK 10 kr 1945 a Vinter 	1+	200	
38	153	DK 10 kr 1945 a Ingerslevgaard 	1++	500	
39	153	DK 50 pf. Knivsberg Si. 61	0	180	
40	144	DK 10 kr 1922 H Gjellerup DOP 114	1	150	
41	144	DK 10 kr 1942 R Heegaard DOP 114	01	80	
42	144	DK 50 kr 1942 C Vinther DOP 125 	0	750	
		Mønter			
43	144	DK 5 øre 1899	1+	120	
44	144	DK 2 kr 1899 	01-0	1000	
45	153	DK 100 kr 2007 Polarår	0	200	
46	153	DK 200 kr 2004 Fr & Mary	0	200	
47	153	DK 10 kr 1986 Fr 18 år sølv	0	250	
48	153	DK 2 øre 1919j	1+	150	
49	153	DK 1 øre 1894	1+	15	
50	153	DK 1 øre 1926, 1927	1+	40	
51	153	DK 1 øre 1920	1+	30	
52	153	DK ½ kr 1926	1	30	
53	153	DK ½ kr 1939 	1+	350	
54	153	DK 1 kr 1875	1	30	
55	153	DK 1 kr 1936	1	30	
56	153	DK 1 kr 1938	1(+)	60	
57	153	DK 1 kr 1941	1(+)	25	
58	153	DK 1 kr 1943	1(+)	25	
59	153	DK 2 kr 1938	1(+)	35	
60	153	DK 2 kr 1940	1(+)	30	
61	153	DK 1 kr 1959	1+	50	
62	153	DK 5 øre 1874	1(+)	20	
63	153	DK 5 øre 1882	1	90	
64	153	DK 5 øre 1884	1	80	
65	153	DK 5 øre 1891 korr	1+	40	
66	153	DK 5 øre 1894	1(+)	70	
67	153	DK 5 øre 1898 ks	1+	80	
68	153	DK 5 øre 1899 korr	1+	40	
69	153	DK 5 øre 1906	1++	140	
70	153	DK 25 øre 1874	1	35	
71	153	DK 25 øre 1894	1	35	
72	153	DK 25 øre 1900	1	30	

73	153	DK 25 øre 1904	1	35	
74	153	DK 25 øre 1905	1	25	
75	153	DK 25 øre 1907	1(+)	60	
76	153	DK 25 øre 1911	1+	70	
77	153	DK 25 øre 1913	1(+)	25	
78	153	DK 25 øre 1915	1+	45	
79	153	DK 25 øre 1916 	01	120	
80	153	DK 25 øre 1918	1++	45	
81	153	DK 25 øre 1920	01	45	
82	153	DK 25 øre 1921	01	45	
83	153	DK 10 øre 1882	1	350	
84	153	DK 10 øre 1888 	1	750	
85	176	DK F4 1 sk 1713 CW H45 Si2	1+/1	150	
86	176	DK F4 1 sk 1715 CW H45 Si2	1	50	
87	176	DK F4 1 sk 1720 CW H55 Si3	1-	10	
88	176	Norge C14 ½ sk 1840 korr	1	25	
89	38	udland ½ kg blandet mønter	Vk	40	
90	38	USA 1 pose blandet mønter	Vk	30	
91	38	Ungarn 1 medalje Mosonmagyarovar 1939-1989	01	25	
92	38	DK 1 skilling Danske 1771	1-1+	40	
93	38	DK 1 krone 1915	01	35	
94	38	DK 1 krone 1916	01	35	
95	190	Sverige 8 mønter, 1 buspolet	Vk	10	
96	190	UK 1 penny 1912	1-	10	
97	190	DK F7 1 sk 1856 rigsæble	1	10	
98	190	Norge 10 øre 1940, 1 kr 1940	1	10	
99	190	Slovakiet 5 tolarjev 1997, Slovakia 10 korun 1993	Vk	HB	
100	190	D 1 pf 1875, 2 pf 1875C, 1977A, 1924A, 5 pf 1914j, 10 pf 1924F	Vk	HB	
101	143	UK 6 pence 15 stk	Vk	40	
102	143	UK 1 shilling 38 stk 1947 - 1969	Vk	40	
103	143	Holland 1 cent 4 stk 1878, 196,1917,1941	Vk	20	
104	143	Sverige 1 kr 1897, 1898 sølv	1-	85	
105	143	Sverige 1 kr 1942, 43,44,46,47,48,50	1	90	
106	143	Norge 1 øre 1876, 1884, 1889, 1893	1	200	
107	143	Norge 10 øre 11 stk 1924 – 1949	Vk	25	
108	143	Norge 1 øre 1889, 1893, 1899,1902	1	30	

109	143	Norge 2 øre 1876, 1889, 1891, 1893, 1897, 1899	1	50	
110	143	D 1 schilling 17?? 4 stk, 1 pf 1859, 1867, 1 silber groschen 1858	Vk	25	
111	143	D 3 pf 1856, 1864, 1867x7, 1870,	Vk	30	
112	84	Færøerne 1 øre 1941 plettet 	01	150	
113	84	Færøerne 2 øre 1941 	01	150	
114	84	Færøerne 5 øre 1941 	01	100	
115	84	Færøerne 10 øre 1941 	1++	100	
116	84	Færøerne 25 øre 1941 	01	150	
117	84	DK 2 øre 1926 HCN	1+	25	
118	84	DK 25 øre 1939	01	150	
119	84	DK 1 kr 1924 	1	450	
120	84	DK 2 kr 1924	1	25	
121	84	DK 2 kr jub 1923 jub	1+	75	
122	84	DK 2 kr jub 1930 jub	0	75	
123	84	DK 2 kr jub 1937 jub	1+	75	
124	84	DK 2 kr jub 1945 jub	0	75	
125	84	DK 2 kr jub 1953 jub	0	75	

: se billede på www.nfns.dk

¹Tuukka Talvio, *The Coins and Banknotes of Finland*, Helsingfors 1987, s. 41-49.

²Jørgen Steen Jensen, *Politimuseets numismatiske samlinger og en Frederik 6. skilling*, Nationalmuseets Arbejdsmark 1979, s. 176-177.

³Møntsamlingens Gaveprotokol (GP) 3435/35.

⁴Jfr. Sieg's *Seddelkatalog Norden*, Skals 1976, s. 263-266; M. Borg, *Mynt och sedlar använda i Finland*, 2. oplag, Helsingfors 1976, s. 367-371.

⁵Statsbetjentarkiverne for Kolding er bevaret, jfr. den trykte guide ved Hans H. Worsøe, *Landsarkivet for Nørrejylland*, bd. 1, Viborg 1980, s. 187, Kolding byfoged - 1919; Justits-, politi- og domstolsprotokoller er anført.

Efterskrift.

Straks Stadsarkivet i Kolding havde modtaget septembernummeret kunne Søren Flø Sørensen melde, at falskmøntnersagen med de finske mark (s.117-120) var veldokumenteret i den lokale presse.

Stadsarkivets noter om sagen fra *Kolding Avis* er ganske illustrerende: Fredag den 18. april 1919 meldtes, at i bygningen på hjørnet af Klostergade og Gråbrødregade havde 600 finske mark sedler næsten været klar, det var med andre ord 3.000.000 altså en smuk sum efter 1. verdenskrig. Tre blev arresteret, bl.a. en døvstum udlænding (!). 8. maj var man nået op på fem arrestanter.

I Statsarkivets notater fra *Kolding Venstreblad* fortsættes sagen, 8. maj kunne man berette, at der i alt havde været udgifter på 22.000 kr. til at indkøbe maskiner, litografiske sten, papir, materialer og lønninger. Der var - selv i inflationstiden efter 1. verdenskrig - et ganske pænt beløb. I øvrigt oplyses, at det var en vis Gøtze fra Hamburg, der havde optrådt under det falske navn Herbener (formentlig den 'døvstumme udlænding' nævnt ovenfor).

Da dommens dag kom, kunne *Venstrebladet* den 12. juni berette, at fabrikant Andersen havde fået 2½ års forbedringshus, ovennævnte Gøtze fik 15 måneder samt udvisning efter straffens afsoning; Erik Nielsen Petersen fik 120 dages fængsel. Derimod nøjedes farvespecialisten Helge Viktor Lundwall og tegneren Willy Heinrich Carl Georg Ross med hver 80 dages betinget fængsel.

Læserne vil forstå, at det er en farverig sag, som både tidens arkivalier (i Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg) og Koldings lokalpresse kan oplyse meget, meget mere om.

Vi takker Kolding Stadsarkiv.

Jørgen Steen Jensen.
Artikel bragt første gang i blad 318 januar 2000.

Hammerslagspris ved medlemssalg og auktion den 8. oktober 2024

Nr.	Pris	Nr.	Pris	Nr.	Pris	Nr.	Pris	Nr.	Pris	Nr.	Pris
1	15	22	60	43	15	64	76	85		106	25
2	20	23	60	44	100	65	76	86	35	107	52
3	25	24	60	45	50	66	70	87	45	108	
4		25	60	46		67	70	88	45	109	
5		26	60	47	15	68		89	45	110	70
6		27	50	48		69		90	45	111	98
7	75	28	50	49	160	70		91	54	112	106
8	25	29	45	50		71		92	45	113	
9		30	40	51	88	72		93	45	114	
10	15	31	50	52		73	50	94	100	115	
11	20	32	50	53		74	144	95	25	116	
12		33	20	54	60	75	40	96	25	117	
13		34	15	55	150	76		97	78	118	
14		35		56	94	77		98		119	
15		36	15	57		78		99	74	120	
16		37	98	58		79		100	40	121	
17		38	150	59		80		101		122	
18		39	36	60	136	81		102		123	30
19	355	40	30	61	90	82	20	103		124	5
20	295	41		62	66	83	70	104		125	5
21	60	42		63	74	84	70	105		©	

Numismatisk Forening afholder medlemsmøde med auktion **tirsdag den 10. december 2024 kl. 19.30** i Borgerhuset i Røde Kro.

Materialet kan beses fra kl. 19.00. Traditionen tro afholder vi lottospil med mange fine gevinster og medlemmernes pårørende er meget velkomne.

Som vi plejer er der blomster til damerne.
Kl. ca. 20.30 er foreningen vært ved kaffen.

Da foreningens beholdning af kommissionsmateriale er ved at være solgt, vil vi gerne opfordre medlemmerne til at indlevere sedler og mønter til salg.

Numismatisk Forening afholder eftermiddagskaffe møde uden auktion den 4. tirsdag i måneden kl 13.30 – 16.00 i Borgerhuset, Røde Kro Hallen, Østergade 40c, Rødekro. PS tirsdag 24. december er aflyst.